

Paulina Szablińska

PRZYWILEJ PIOTROWY W KANONICZNYM PORZĄDKU PRAWNYM

WSTĘP

Możliwość rozwiązania przez Kościół małżeństw niesakramentalnych lub niedopełnionych z motywów dobra wiary od zawsze rodziło i rodzi szereg pytań. Jest to temat dość kontrowersyjny i często poruszany przez kanonistów. Przy tym należy podkreślić, iż doktryna Kościoła katolickiego od zawsze stawia małżeństwo, jako jeden z najcenniejszych darów ludzkości traktując je w Kodeksie Prawa Kanonicznego¹, jako „przymierze, przez które mężczyzna i kobieta tworzą ze sobą wspólnotę całego życia” (kan. 1055). Przymierze to jest swoistego rodzaju aktem prawnym, umową, która buduje między kobietą a mężczyzną głęboką więź we wszystkich dziedzinach życia; więź, poprzez którą kobieta i mężczyzna tworzą „jedno ciało”. Poruszając ten problem W. Góralski napisał, że „chodzi o wymiar horyzontalny wspólnoty małżeńskiej, zakładający wzajemne oddanie się w miłości” [Góralski 2011a, 129]. Zgodnie z kan. 1056: „istotnymi przymiotami małżeństwa są jedność i nierozzerwalność”. Już na wstępie należy wspomnieć, że przymioty małżeństwa, o których mowa, wypływają z prawa naturalnego, sama zaś nierozzerwalność została potwierdzona słowami Jezu-

MGR PAULINA SZABLIŃSKA – doktorant, Katedra Teorii i Norm Ogólnych Prawa Kanonicznego, Wydział Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego; adres do korespondencji: ul. Dewajtis 5, 01-815 Warszawa; e-mail: paulina.szablinska@gmail.com

¹ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski w: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum, Poznań 1984 [dalej cyt.: KPK/83].

sa Chrystusa: „Co więc Bóg złączył, niech człowiek nie rozdziela” (Mt 19,6). Do tego wątku nawiązał P. Gajda wyjaśniając, że przymiot ten znajduje umocowanie w nauce Chrystusa [Gajda 2000, 14]. Stąd też Kościół katolicki jednoznacznie naucza, że każde małżeństwo ważne zawarte jest nierozzerwalne. Prawda ta znajduje m.in. odzwierciedlenie w kan. 1141, w myśl którego: „Małżeństwo zawarte i dopełnione nie może zostać rozwiązane żadną ludzką władzą i z żadnej przyczyny, oprócz śmierci”². Z przytoczonej regulacji wynika, iż związek małżeński o takich parametrach nie może zostać rozwiązany z żadnej przyczyny, oprócz śmierci. W analizie kan. 1141 nie można abstrahować od terminu *ratum*. Do niego odniósł się ustawodawca w kan. 1061 § 1 stanowiąc, że chodzi o ważny związek zawarty pomiędzy ochrzczonymi. Przy tym należy zauważyć, iż takie małżeństwa mają charakter sakramentalny (kan. 1055 § 2) [Dzierżon 1999, 107-124]. Zasada skodyfikowana w kan. 1141 odnosi się zatem do małżeństw sakramentalnych i dopełnionych. Jedynie małżeństwa zawarte w takiej konfiguracji są nierozzerwalne w sposób absolutny.

Uwydatniając walor nierozzerwalności małżeństwa papież Jan Paweł II w konstytucji apostolskiej *Familiaris consortio* podkreślił: „Bóg chce nierozzerwalności małżeństwa i daje ją, jako owoc, jako znak i wymóg miłości absolutnie wiernej, którą On darzy człowieka i którą Chrystus Pan żywi dla swego Kościoła”³. Omawiając ten problem w odniesieniu do sakramentalności małżeństwa W. Góralski skonstatował, że nierozzerwalność małżeństwa, pochodząca z prawa naturalnego, otrzymuje szczególną moc z racji sakramentu. W przekonaniu tego wybitnego kanonisty, relacja pomiędzy nierozzerwalnością a sakramentalnością ma charakter konstytutywny [Góralski 2014, 8].

Nie wszystkie ważne zawarte związki w kanonicznym porządku prawnym odpowiadają kryteriom uwydatnionym w kan. 1141. W systemie prawnym Kościoła nierozzerwalne są również związki zawarte pomiędzy nieochrzczonymi oraz związki zawarte pomiędzy ochrzczonymi oraz nieochrzczonymi. Węzeł małżeński tych związków nie charakteryzuje się absolutną nierozzerwalnością, gdyż brak jest w nich charakteru sakramentalnego [Nowakowski 2013, 39].

² Szerzej na ten temat zob. Principali 2000, 63-64.

³ Ioannes Paulus PP. II, *Adhortatio apostolica de Familiae christianae muneribus in mundo huius temporis Familiaris consortio* (22.11.1981), AAS 74 (1982), s. 81-191; tekst polski w: Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska Familiaris consortio*, Wydawnictwo Kurii Diecezjalnej w Częstochowie, Częstochowa 1982, s. 20.

W związku z powyższym Kościół katolicki w niektórych, określonych prawem przypadkach, dopuszcza możliwość rozwiązania węzła małżeńskiego. Chodzi o małżeństwa niesakramentalne, czyli zawierane między dwiema stronami nieochrzczone lub między stroną ochrzczone i nieochrzczone. Podstawową racją funkcjonowania tych instytucji jest korzyść wiary. W niniejszym artykule zasadniczym obiektem zainteresowania stanie się jeden z przywilejów, jakim jest tzw. przywilej piotrowy.

1. KONTROWERSJE WOKÓŁ TERMINU „PRZYWILEJ PIOTROWY”

Rozważając problem instytucji „przywileju piotrowego” najpierw należy bliżej przyjrzeć się samemu terminowi „przywilej”. Zgodnie z kan. 76 § 1 przywilej to „łaska udzielona dla pożytku pewnych osób, fizycznych lub prawnych, szczególnym aktem”⁴. Chodzi zatem o szczególne uprawnienie przyznane wiernemu lub grupie osób przez upoważnioną do tego władzę [Dzierżon 2011, 101-112].

W doktrynie pojęcie „przywilej piotrowy” nie jest jednoznacznie rozumiane. C. Corral Salvador i J. Ma Urteaga Embil twierdzą, iż w kanonistyce termin ten pojawia się na zasadzie analogii do przywileju pawłowego. Według autorów, zwrotu tego używano w odniesieniu do najwyższej władzy zastępczej Piotra, a także jego następców mając na uwadze rozwiązanie wszystkich tych małżeństw, które nie mogły zostać rozwiązane na mocy przywileju pawłowego [Corral Salvador and Ma Urteaga Embil 2000, 554]. U. Navarrete skonstatował, że termin „przywilej piotrowy” pojawił się w doktrynie Kościoła katolickiego przez analogię do „przywileju pawłowego” [Navarrete 1964, 325-327]. Podobną opinię wyraził A. Bernárdez Cantón dodając, że kanoniści odnoszą instytucję „przywileju piotrowego” do władzy papieskiej nad małżeństwem niesakramentalnym [Bernárdez Cantón 2006, 520-524].

Z kolei O. Espín i J. Nickoloff zwrócili uwagę, iż posługiwanie się terminem „przywilej piotrowy” jest niewłaściwe. W przekonaniu tych kanonistów, bardziej odpowiednie w tym wypadku byłoby użycie terminologii odnoszącej się do przywileju wiary, gdyż to łaska rozwiązuje małżeństwo, które zostało skonsumowane, ale jednocześnie nie jest sakramentalne [Espín and Nickoloff 2007, 1036].

⁴ Szerzej na ten temat zob. Dzierżon 2011, 101-112.

W literaturze przedmiotu analizuje się również zagadnienie „przywileju piotrowego” w kontekście instytucji rozwiązania węzła małżeńskiego. W tej kwestii wśród kanonistów nie występuje zgodność poglądów. S. Świaczny odnosi termin „przywilej piotrowy” do przypadków rozwiązania małżeństw *a lege* [Świaczny 2004, 110]. A. Vermeersh i J. Creusen, powołując się na kan. 1125 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 r.⁵, stwierdzili, że przywileje udzielane przez papieża mają szersze zastosowanie niż „przywilej pawłowy”. Ponadto, wskazali oni, że papież posiada władzę rozwiązywania małżeństw naturalnych, dopełnionych, a także zawartych między osobą ochrzczoneą i nieochrzczoneą, z zastosowaniem dyspensy od przeszkody różnej religii. Tę ostatnią hipotezę nazwali oni „przywilejem piotrowym” [Vermeersh and Creusen 1954, 304].

Z dokonanych analiz wynika, iż we współczesnej kanonistyce termin „przywilej piotrowy” nie jest jednoznacznie rozumiany.

2. GENEZA INSTYTUCJI ROZWIĄZANIA WĘZŁA MAŁŻEŃSKIEGO NA KORZYŚĆ WIARY

Termin „przywilej piotrowy” nie występuje w oficjalnych dokumentach Magisterium Kościoła. Stolica Apostolska w aktach normatywnych najczęściej używa zwrotu *favor fidei*, co oznacza „korzyść wiary”. Należy dodać, iż pierwsze wzmianki o „przywilejach wiary” znajdujemy już w Nowym Testamencie, gdzie św. Paweł mówi o możliwości rozwiązania węzła małżeńskiego w następujący sposób: „Jeśli któryś z braci ma żonę niewierzącą i ta chce razem z nim mieszkać, niech jej nie odda! Podobnie, jeśli jakaś żona ma niewierzącego męża i ten chce razem z nią mieszkać, niech się z nim nie rozstaje! (...) Lecz jeśli strona niewierząca chciała odejść, niech odejdzie! Nie jest skrepowany ani brat ani siostra w tym wypadku. Albowiem do życia w pokoju powołał nas Bóg (1Kor 7,10-16). W piśmiennictwie tekst ten uznaje się za tekst bazowy instytucji przywilejów wiary.

Dopiero w XVI-wiecznych konstytucjach papieskich poświęca się znacznie więcej uwagi temu problemowi⁶. Do tego czasu praktyka dotycząca rozwiązania związku małżeńskiego nieposiadającego charakteru sakra-

⁵ *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus* (27.05.1917), AAS 9 (1917), pars II, s. 1-593 [dalej cyt.: KPK/17].

⁶ Szerzej na ten temat zob. Navarrete 1978, 219-238.

mentalnego ograniczała się jedynie do aplikacji „przywileju pawłowego”. Szybki rozwój Kościoła i napotykanie przez misjonarzy coraz to nowych sytuacji na misjach sprawiły, że rozwiązanie wyartykułowane przez św. Pawła w 1Kor 7,15 stało się niewystarczające. Jak pisze B. Nowakowski, problemy napotykanne przez misjonarzy „dotyczyły między innymi problemów misjonarskich związanych ze skomplikowaną sytuacją duszpasterską na płaszczyźnie poligamicznych związków czy plemiennych zwyczajów rodowodowych” [Nowakowski 2013, 83]. Na małżeństwa w niektórych konfiguracjach u nowo odkrytych ludów zaczęto też patrzeć pod kątem możliwości ich rozwiązania. Stąd też kilka konstytucji apostolskich z wspomnianego okresu, traktowało o rozwiązaniu małżeństw na korzyść wiary. W tym kontekście w literaturze wskazuje się na: konstytucję *Altitudo*, promulgowaną przez papieża Pawła III w dniu 1 czerwca 1537 r.⁷, konstytucję *Romani Pontificis* z dnia 2 sierpnia 1571 r. wydaną przez papieża Piusa V⁸ oraz konstytucję *Populis* z dnia 25 stycznia 1585 r., której autorem był papież Grzegorz XIII⁹.

Pierwsza z nich wydana przez papieża Pawła III zezwalała mężczyźnie, który nie był ochrzczony, ale posiadał wiele żon i nie był w stanie określić, która z nich była pierwsza, wybrać po swoim nawróceniu jedną z nich, a resztę oddać. Analizując ten dokument B. Nowakowski pisze, że taka procedura miała formę rozwiązania małżeństwa bez interpelacji, które są konieczne przy stosowaniu przywileju pawłowego [Nowakowski 2013, 84]. W tym akcie normatywnym odniesiono się także do drugiej sytuacji, kiedy to neofita wiedział, którą z kobiet posiadał jako pierwszą za żonę. Zgodnie z wydanymi normami, w takich uwarunkowaniach papież zobowiązywał neofitę do pozostania z pierwszą żoną oraz do pozostawienia pozostałych. Te wytyczne w krótkim czasie okazały się niewystarczające. Dlatego wydano kolejną konstytucję, tym razem przez papieża Piusa V, w której zezwolił on mężczyźnie żyjącemu w związku poligamicznym na zatrzymanie tej ze swoich żon, która chciała się nawrócić, pomimo, że nie była jego pierwszą żoną. Jak zauważył B. Nowakowski „warunkiem takiego zastosowania przywileju wiary, była konieczność przyjęcia chrztu przez wybraną kobietę, która miała wejść w związek sakramentalny” [Nowakowski 2013, 89].

⁷ Paulus PP. III, *Constitutio Altitudo* (1.06.1573), w: *Documenta. Codex Iuris Canonici Pii X Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritatem promulgatus*, Typis Polyglottis Vaticanis 1933, s. 750-751.

⁸ Pius PP. V, *Constitutio Romani Pontificis* (2.08.1571), w: *Documenta*, s. 751-752.

⁹ Gregorius PP. XIII, *Constitutio Populis* (25.01.1585), w: *Documenta*, s. 752-754.

Konstytucja opublikowana przez Grzegorza XIII, jak zaznaczył G. Dzierżon, odnosiła się do skomplikowanej sytuacji afrykańskich niewolników wywiezionych do Ameryki, którzy w wyniku działań takich jak porwania, pozostawili swoje żony w Afryce, a po latach na skutek nawrócenia chcieli wstąpić w nowe sakramentalne związki małżeńskie [Dzierżon 2005, 93-94].

Rozwiązania zawarte w przytoczonych aktach normatywnych zostały usankcjonowane w KPK/17. W kodyfikacji tej prawodawca odniósł się do przywileju pawłowego oraz warunków jego zastosowania. Nie uregulował jednak instytucji analizowanej w niniejszym artykule. Po promulgowaniu KPK/17 Kongregacja Świętego Oficjum opublikowała najpierw w 1930 r. *Normae pro conficiendo processu in casibus solutionis vinculi matrimonialis in favorem fidei per supremum Summi Pontificis auctoritatem*¹⁰. W 1973 r. dokument ten zastąpiono instrukcją Kongregacji Nauki Wiary opublikowaną pod tytułem *Instructio pro solutione matrimonii in favorem fidei, et Normae procedurales pro conficiendo processu dissolutionis vinculi matrimonialis in favorem fidei per supremum Summi Pontificis auctoritatem*¹¹.

W KPK/83 również nie znalazły się regulacje dotyczące tzw. przywileju piotrowego. W 2001 r. Kongregacja Nauki Wiary wydała normy *Potestas Ecclesiae* dotyczące tej instytucji¹².

¹⁰ Sacra Congregatio Sancti Officii, *Normae pro conficiendo processu in casibus solutionis vinculi matrimonialis in favorem fidei per supremum Summi Pontificis auctoritatem* (10.05.1930), w: *Leges Ecclesiae post CIC 1917 editae*, red. X. Ochoa, t. 2, Libreria Editrice Vaticana, Roma 1930, kol. 3354-3355.

¹¹ Congregatio pro Doctrina Fidei, *Instructio pro solutione matrimonii in favorem fidei, et Normae procedurales pro conficiendo processu dissolutionis vinculi matrimonialis in favorem fidei per supremum Summi Pontificis auctoritatem* (6.12.1973), w: *Leges Ecclesiae post CIC 1917 editae*, red. X. Ochoa, t. 5, Libreria Editrice Vaticana, Roma 1980, kol. 6702-6705.

¹² Congregatio pro Doctrina Fidei, *Normae de conficiendo processu pro solutione vinculi matrimoniali in favorem fidei* (30.04.2001), Libreria Editrice Vaticana, Civitate Vaticana 2001.

3. ROZWIĄZANIE MAŁŻEŃSTWA NA KORZYŚĆ WIARY ZGODNIE Z NORMAMI KONGREGACJI NAUKI WIARY Z DNIA 30 KWIETNIA 2001 ROKU

3.1. Prawo materialne

Kwestia rozwiązania małżeństwa na korzyść wiary została usystematyzowana w normach *Potestas Ecclesiae* wydanych przez Kongregację Nauki Wiary w dniu 30 kwietnia 2001 r.¹³ W myśl przyjętych ustaleń, małżeństwa zawierane między akatolikami, z których przynajmniej jeden nie jest ochrzczony, mogą zostać rozwiązane przez Biskupa Rzymu. Taka sytuacja może mieć miejsce tylko pod określonymi warunkami, z motywów przemawiających na korzyść wiary oraz w celu zbawienia dusz. Stąd też postanowiono: „Małżeństwo zawarte przez strony, z których przynajmniej jedna nie została ochrzczona, może być rozwiązane przez Biskupa Rzymskiego na korzyść wiary, dopóki małżeństwo to nie zostało dopełnione, po tym jak oboje małżonkowie przyjęli chrzest” (art. 1). Łaska ta udzielana jest przez Ojca Świętego. Biskup Rzymu po zapoznaniu się z wynikami dochodzenia, którego przeprowadzenie spoczywa na Kongregacji Nauki Wiary (art. 2), w oparciu o materiał dowodowy dostarczony przez biskupa diecezjalnego (art. 3), rozsądza – według swojej papieskiej roztropności – czy udzieli łaski rozwiązania węzła małżeńskiego czy też nie [Nowakowski 2013, 170]. Dlatego też strona powodowa, niezależnie od tego czy jest katolikiem, akatolikiem czy osobą nieochrzczoneą, kieruje swoją prośbę bezpośrednio do Ojca Świętego.

W dalszej części norm *Potestas Ecclesiae* określono warunki, od których uzależnione jest ważne udzielenie łaski. Są to wymogi, które wynikają z samej istoty postępowania o udzielenie łaski *in favorem fidei*. Bez nich nie istnieje możliwość udzielenia łaski. Są nimi:

– brak chrztu przynajmniej jednej ze stron przez cały okres trwania małżeństwa. Jak pisze Góralski: „taki związek małżeński mógłby zostać rozwiązany przez papieża, gdyż nie posiadałby charakteru sakramentalnego. Jeśli natomiast obie strony przyjęłyby chrzest, wówczas ich związek stałby się sakramentem” [Góralski 2011b, 364-365]. Jednakże, jak dodaje autor, gdyby małżeństwo nie zostało dopełnione jego rozwiązanie byłoby możliwe (art. 1) [Góralski 2011b, 365];

¹³ Tamże.

– brak dopełnienia małżeństwa po przyjęciu chrztu przez stronę poprzednio nieochrzczonej (art. 1).

Po spełnieniu tych dwóch warunków, czyli w przypadku braku chrztu przynajmniej jednej ze stron i niedopełnienia małżeństwa, Biskup Rzymu po zapoznaniu się z postępowaniem diecezjalnym, jak i zbadaniem sprawy przez Kongregację Nauki Wiary, może udzielić łaski i rozwiązać węzeł ważnie zawartego związku małżeńskiego.

Oprócz tych wymogów w analizowanym dokumencie wskazuje się na inne, mianowicie:

– brak możliwości odnowienia wspólnoty małżeńskiej. Chodzi o to, żeby w chwili udzielania łaski nie istniała choćby najmniejsza możliwość odnowienia wspólnoty życia małżeńskiego. Wyjaśniając tę kwestię B. Nowakowski skonstatował: „należy, więc mówić o prawdziwej niemożliwości rozwiązania wspólnoty małżeńskiej, co może się weryfikować np. przez separację lub rozwód lub nowy związek, zawarty lub choćby tylko faktyczny, zwłaszcza, jeśli z niego narodzone są dzieci” [Nowakowski 2013, 181]. Również godne zauważenia jest to, że rozpad życia małżeńskiego musi być trwały i zupełny (art. 4);

– brak winy ze strony proszącej. Kongregacja w normach precyzuje, że chodzi o sytuację, w której strona prosząca nie była „przyczyną winną, wyłączną lub przeważającą rozpadu wspólnoty życia małżeńskiego” (art. 4);

– brak winy rozpadu poprzedniego związku po stronie osoby, z którą ma być zawarte nowe małżeństwo. Chodzi o to, że łaski można udzielić tylko i wyłącznie osobie, która swoim zachowaniem i sposobem życia ubogaconym w zasady moralne, na nią zasługuje;

– wypełnianie przez stronę proszącą o łaskę obowiązków względem wcześniejszego małżonka i ewentualnego potomstwa (art. 9).

Przy tym należy dodać, iż w art. 6 norm zawarto wymóg uprzedni. Otóż, „proces nie może być prowadzony o rozwiązanie węzła małżeńskiego, który został zawarty lub uważniony po otrzymaniu rozwiązania na korzyść wiary wcześniejszego małżeństwa, ani nie może być przedłożony do rozstrzygnięcia przez Kongregację Nauki Wiary” [Nowakowski 2013, 181]. Zdaniem komentatorów, chodzi zatem o sytuację, w której już raz skorzystano z możliwości rozwiązania małżeństwa na korzyść wiary.

Oprócz tego, w normach odniesiono się do sytuacji szczególnej. Zaznaczono, iż jeśli wystąpiłyby choćby najmniejsze wątpliwości zarówno w procesie przed biskupem, jak i w badaniu przez Kongregację Nauki Wiary, co

do ważności małżeństwa, którego dotyczy prośba o rozwiązanie, to należy o nich wspomnieć w prośbie do Biskupa Rzymu (art. 10).

W analizowanym akcie normatywnym Kongregacja odniosła się także do problemu godziwego udzielenia łaski w przypadkach szczególnych. Wiążą się one z sytuacją, gdy strona katolicka zamierza zawrzeć małżeństwo ze stroną nieochrzczonej lub ochrzczonej niekatolicką. W takiej sytuacji ustawodawca żąda wypełnienia odpowiednich zobowiązań przez strony. Strona katolicka „winna oświadczyć, że gotowa jest oddalić niebezpieczeństwo utraty wiary”. Strona akatolicka natomiast jest zobligowana do złożenia oświadczenia, że „gotowa jest pozostawić stronie katolickiej swobodę wyznawania własnej wiary i ochrzczenia oraz wychowania dzieci po katolicy”. Ustawodawca zaznacza również, że oświadczenia te powinny złożone być na piśmie i podpisane przez obie strony (art. 5). W tym przypadku powinny być również stosowane regulacje dotyczące zawierania małżeństw z osobą ochrzczonej lub ochrzczonej niekatolicką (kan. 1086 § 1, 1124-1129). Chodzi bowiem o uzyskanie dyspensy lub zezwolenia na zawarcie małżeństwa mieszanego.

3.2. Procedura

W dalszej kolejności przepisy *Potestas Ecclesiae* dotyczą procedury ubiegania się o łaskę. Pierwszym etapem, który rozpoczyna się po wszczęciu postępowania jest instrukcja sprawy. Zakresowo obejmuje ona zebranie wszelkich możliwych środków dowodowych, które udzielą odpowiedzi na pytanie: czy rozwiązanie małżeństwa na korzyść wiary jest uzasadnione. Na wstępie należy zaznaczyć, że instrukcja przeprowadzana jest przez biskupa diecezjalnego osobiście albo przez osobę, którą on do tego desygnował. Według norm jest nią instruktor wybrany z sędziów trybunału lub z kręgu innych osób, które aprobował biskup. W procesie powinni również uczestniczyć notariusz i obrońca węzła małżeńskiego. Wszelkie „twierdzenia powinny być udowodnione zgodnie z wymogami prawa, czy to w oparciu o dokumenty, czy to w oparciu o zeznania wiarygodnych świadków” (art. 12). Godny uwagi jest także fakt, że normy kodeksowe zawarte w kan. 1530-1537 odnoszące się do środków dowodowych występujących w zwykłych procesach spornych, mają zastosowanie także w tej procedurze. W związku z powyższym, wydaje się konieczne przesłuchanie obu zainteresowanych stron, jednakże „oświadczeniom stron nie można przyznać waleru pełnego dowodu, jeśli nie są potwierdzone przez inne elementy, na

podstawie których można uzyskać pewność moralną”. Dokumenty zaś, zarówno te w oryginałach, jak i w autentycznych kopiach powinny być potwierdzone notarialnie. Sporządzoną dokumentację, potwierdzoną przez notariusza, wysyła się do Kongregacji Nauki Wiary (art. 13).

Następnie normy Kongregacji odnoszą się do przesłuchania. Sędzia instruktor przeprowadza przesłuchanie w obecności zarówno notariusza, jak i obrońcy węzła. Po odebraniu przez strony przysięgi sędzia instruktor przesłuchuje strony zgodnie z pytaniami sporządzonymi wcześniej przez siebie lub obrońcę węzła małżeńskiego. Jeśli któraś ze stron odmówi złożenia przysięgi powinna mimo to zostać przesłuchana. Protokół z przesłuchania powinien być podpisany zarówno przez stronę przesłuchiwaną, jak i instruktora oraz notariusza. Przewidziana została również sytuacja, w której jedna ze stron lub powołany świadek odmawia złożenia zeznań, bądź też nie ma możliwości stawienia się i złożenia zeznań wobec instruktora. Ustawodawca przewiduje w takim przypadku możliwość złożenia ich wobec notariusza, o ile ich wiarygodność nie budzi zastrzeżeń (art. 14).

W myśl doktryny, niezwykle ważną sprawą jest zbadanie faktu nieprzyjęcia chrztu przez przynajmniej jedną ze stron (art. 16). W związku z powyższym, mówi się o przesłuchaniu świadków z uwzględnieniem ich wiarygodności (art. 16 § 2). Nowakowski uważa, że w pierwszej kolejności należy przesłuchać rodziców oraz krewnych stron, którzy towarzyszyli zainteresowanemu w życiu [Nowakowski 2013, 199]. Przy tym należy podkreślić, iż wszystkie te osoby należy przesłuchać zarówno co do faktu braku chrztu, jak i okoliczności potwierdzających, że chrzest faktycznie nie został udzielony. Należy sprawdzić też księgi ochrzczonych w miejscach, w których strona spędzała lata dzieciństwa, a także w kościołach, do których uczęszczała lub w którym zawarła małżeństwo.

Szczególna sytuacja zachodzi wówczas, gdy osoba nieochrzczona przyjmuje chrzest podczas trwania instrukcji sprawy. W takim przypadku należy przeprowadzić dochodzenie, którego rezultatem będzie odpowiedź na pytanie: czy małżonkowie po chrzcie wspólnie zamieszkali? W związku z powyższym strony powinny zostać dokładnie przesłuchane pod kątem dopełnienia małżeństwa po przyjęciu chrztu. Dopełnienie małżeństwa w tym wypadku uniemożliwiłoby aplikację przywileju piotrowego.

Ponadto instruktor zbierając wszelkie dowody powinien również zwrócić uwagę na życie drugiej strony po rozwodzie (art. 18 § 1), przyczyny separacji i rozwodu, aby jednoznacznie ustalić, która ze stron ponosi winę (art. 18 § 2). W aktach sprawy powinny znaleźć się także akt rozwodu (art.

19), dokument ustalający, w jaki sposób strona wypełnia zobowiązania wobec pierwszego małżonka i potomstwa (art. 20), dokument potwierdzający czas i miejsce przyjęcia chrztu przez stronę proszącą; należy zapytać także proboszcza, jakimi motywacjami kierowała się strona przyjmując chrzest (art. 21) oraz o religijność zarówno strony proszącej jak i strony, z którą ma być zawarte małżeństwo (art. 22) [Nowakowski 2013, 267-268].

Po zakończeniu instrukcji, instruktor powinien sporządzić relację i przesłać ją wraz z aktami do obrońcy węzła, którego to zadaniem jest wskazanie wszelkich możliwych racji, o ile takie w ogóle istnieją, przemawiających za nierozwiązywaniem węzła małżeńskiego. Należy przy tym dodać, iż akta sprawy o rozwiązanie węzła małżeńskiego na korzyść wiary nie są publikowane (art. 23).

Według procedury, zgromadzone akta przekazywane są biskupowi diecezjalnemu, który – na ich podstawie – sporządza swoje wotum, będące jego urzędowym stanowiskiem, gdzie potwierdza lub też nie spełnienie warunków do uzyskania łaski (art. 24 § 1). Pod względem treściowym dokument ten powinien zawierać wszelkie możliwe przyczyny, które przemawiałyby za rozwiązaniem małżeństwa na korzyść wiary oraz sprecyzowanie czy strona prosząca w jakikolwiek sposób próbowała zawrzeć ponowne małżeństwo lub też czy żyje ona w konkubinacie (art. 24 § 2). Całość dokumentacji, na którą składają się akta przepisane drukiem, wotum biskupa i uwagi obrońcy węzła wraz ze spisem treści i streszczeniem, zostaje przesłana w 3 egzemplarzach przez biskupa diecezjalnego do Kongregacji Nauki Wiary (art. 25 § 1). Akta powinny być zredagowane w języku używanym przez Kurie Rzymską z dołączonym potwierdzeniem o ich wiernym przepisaniu i tłumaczeniu (art. 25 § 2).

Zakończenie postępowania na poziomie diecezjalnym, a także przesłanie akt do Kongregacji Nauki Wiary nie stanowi samo w sobie o przyznaniu łaski. Funkcjonujący w Kongregacji Urząd ds. Małżeńskich weryfikuje sprawę pod kątem prawnym i faktycznym. Dopiero po uznaniu, że wszystkie przewidziane prawem wymagania zostały spełnione, Kongregacja sporządza wotum dla Ojca Świętego, w którym popiera rozwiązanie węzła małżeńskiego na korzyść wiary [Nowakowski 2013, 267-268]. Po podjęciu przez Biskupa Rzymskiego ostatecznej decyzji i podpisaniu przez niego reskryptu udzielającego łaski, Kongregacja Nauki Wiary przesyła go do biskupa diecezjalnego, który jest zobowiązany do powiadomienia o nim strony proszącej. Reskrypt taki osiąga swoją skuteczność w momencie wydania pisma [Nowakowski 2013, 238].

ZAKOŃCZENIE

Tzw. przywilej piotrowy udzielany jest na podstawie aktu normatywnego *Potestas Ecclesiae* wydanego przez Kongregację Nauki Wiary w 2001 r. Przywilej ten znajduje umocowanie nie w tekście św. Pawła z Pierwszego Listu do Koryntian (7,10-16), ale we władzy papieskiej pojmowanej w kategoriach Namiestnika Chrystusowego na ziemi. Mocą tej władzy rozwiązywane są związki zawarte pomiędzy katolikami a akatolikami nieochrzczonymi. Z aspektu teoretycznoprawnego jest to możliwe, gdyż związki te nie są związkami sakramentalnymi, nie charakteryzują się one zatem absolutną nierozzerwalnością. Procedura w tej materii została określona w normach Kongregacji Nauki Wiary z 2001 r.

BIBLIOGRAFIA

Źródła prawa

- Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski w: Kodeks Prawa Kanonicznego, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum, Poznań 1984.
- Congregatio pro Doctrina Fidei, Instructio pro solutione matrimonii in favorem fidei, et Normae procedurales pro conficiendo processu dissolutionis vinculi matrimonialis in favorem fidei per supremum Summi Pontificis auctoritatem (6.12.1973), w: *Leges Ecclesiae post CIC 1917 editae*, red. X. Ochoa, t. 5, Libreria Editrice Vaticana, Roma 1980, kol. 6702-6705.
- Congregatio pro Doctrina Fidei, Normae de conficiendo processu pro solutione vinculi matrimoniali in favorem fidei (30.04.2001), Libreria Editrice Vaticana, Civitate Vaticana 2001.
- Gregorius PP. XIII, Constitutio Populis (25.01.1585), w: *Documenta. Codex Iuris Canonici Pii X Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritatae promulgatus*, Typis Polyglottis Vaticanis 1933, s. 752-754.
- Ioannes Paulus PP. II, Adhortatio apostolica de Familiae christianae muneribus in mundo huius temporis Familiaris consortio (22.11.1981), AAS 74 (1982), s. 81-191; tekst polski w: Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska Familiaris consortio*, Wydawnictwo Kurii Diecezjalnej w Częstochowie, Częstochowa 1982.
- Paulus PP. III, Constitutio Altitudo (1.06.1573), w: *Documenta. Codex Iuris Canonici Pii X Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritatae promulgatus*, Typis Polyglottis Vaticanis 1933, s. 750-751.
- Pius PP. V, Constitutio Romani Pontificis (2.08.1571), w: *Documenta. Codex Iuris Canonici Pii X Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritatae promulgatus*, Typis Polyglottis Vaticanis 1933, s. 751-752.

Sacra Congragatio Sancti Offici, Normae pro conficiendo processu in casibus solutionis vinculi matrimonialis in favorem fidei per supremum Summi Pontificis auctoritatem (10.05.1930), w: *Leges Ecclesiae post CIC 1917 editae*, red. X. Ochoa, t. 2, Libreria Editrice Vaticana, Roma 1930, kol. 3354-3355.

Literatura

- Bernárdez Cantón, Alberto. 2006. *Compendio de derecho matrimonial canonico*. Madrid: Tecnos.
- Corral Salvador, Carlos, and José María Urteaga Embil. 2000. *Diccionario de Derecho Canonico*. Madrid: Tecnos.
- Dzierżon, Ginter. 1999. „Sakramentalność małżeństwa ochrzczonych.” *Ius Matrimoniale* 10:107-124.
- Dzierżon, Ginter. 2005. „Privilegium fidei w kanonicznym prawie małżeńskim.” *Ius Matrimoniale* 10:85-118.
- Dzierżon, Ginter. 2011. „Kontrowersje wokół definicji legalnej przywileju zawartej w kan. 76 § 1 Kodeksu Prawa Kanonicznego.” *Annales Canonici* 7:101-112.
- Espín, Orlando O., and James B. Nickoloff. 2007. *An Introductory Dictionary of Theology and Religious Studies*. Minnesota: A Michael Glazier Book The Liturgical Press.
- Gajda, Piotr M. 2000. *Prawo małżeńskie Kościoła Katolickiego*. Tarnów: Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej Biblos.
- Góralski, Wojciech. 1986. „Małżeństwo (kan. 1055-1165).” W Piotr Hemperek, Wojciech Góralski, Franciszek Przytuła, i Józef Bakalarz. 1986. *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. T. 3: Księga III. Nauczycielskie zadanie Kościoła. Księga IV. Uświęcające zadanie Kościoła*, 213-357. Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL.
- Góralski, Wojciech. 2011a. „Małżeństwo w prawie kanonicznym.” *Prawo Kanoniczne* 54, nr 1-2:127-143.
- Góralski, Wojciech. 2011b. *Małżeństwo kanoniczne*. Warszawa: LexisNexis.
- Góralski, Wojciech. 2014. „Wykluczenie bonum sacramenti w opublikowanych wyrokach Trybunału Roty Rzymskiej z 2004 r.” *Ius Matrimoniale* 25, nr 2:5-30.
- Navarrete, Urbano. 1964. “De termino privilegium petrinum non adhibendo.” *Periodica* 53:322-373.
- Navarrete, Urbano. 1978. “Privilegio de la fe: constituciones pastorales del siglo XVI. Evolución posterior de la práctica de la Iglesia en la disolución del matrimonio de infieles.” In *El vínculo matrimonial “Divorcio o indisolubilidad”*, edited by Tomás García Barbarena, 219-238. Madrid: Biblioteca de Autores Cristianos.
- Nowakowski, Bartosz. 2013. *Rozwiązanie małżeństwa in favorem fidei. Źródła, ewolucja, aktualne normy*. Poznań: Prymasowskie Wydawnictwo Gaudentium.
- Principali, Giuseppe. 2000. *Il matrimonio rato e non consumato. Da una visione fisicistica ad una personalistico – comunionale dell'atto coniugale*. Romae: Libreria de Pontificia Studiorum Universitas in Urbe.

- Świaczny, Seweryn. 2004. *Nierozerwalność małżeństwa a rozwiązanie małżeństwa naturalnego w prawie kanonicznym*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Vermeersch, Arthur, and Joseph Creusen. 1954. *Epitome Iuris Canonici cum commentariis ad scholas et ad usum privatum*. T. 2. Edition 7. Mechliniae–Romae–Parisiis–Bruxellis: Dessain.

Przywilej piotrowy w kanonicznym porządku prawnym

Streszczenie

W zaprezentowanym opracowaniu autorka skoncentrowała uwagę na instytucji przywileju piotrowego funkcjonującej w kanonicznym porządku prawnym. Wykazała, iż instytucja ta znajduje umocowanie we władzy papieskiej pojmowanej w kategoriach Namiestnika Chrystusowego na ziemi. Mocą tej władzy rozwiązywane są związki zawarte pomiędzy katolikami a akatolikami nieochrzczeni. Z aspektu teoretyczno-prawnego jest to możliwe, gdyż związki te nie są związkami sakramentalnymi, nie charakteryzują się one zatem absolutną nierozzerwalnością. Procedura w tej materii została określona w normach Kongregacji Nauki Wiary z 2001 r.

Słowa kluczowe: przywilej piotrowy, przywilej pawłowy, korzyść wiary, władza papieska

Petrine Privilage in Canonical Legal Order

Summary

The author of this study carried out a thorough analysis of the regulations concerning the institution of “Petrine Privilage” functioning in the canonical legal order. She has shown that the institution of “Petrine Privilage” is anchored in the papal authority understood in terms of the Vicar of Christ on earth. The marriages entered between Catholics and unbaptized non-Catholics can be dissolved by the power of papal authority. This is possible from the theoretical and legal aspects, because relationships such as this are not sacramental relationships which means that they do not represent absolute inseparability. The procedure in this matter has been defined in the Norms of the Congregation for the Doctrine of the Faith of 2001.

Key words: Petrine privilege, Pauline privilege, favor of faith, pope’s authority

Information about Author: PAULINA SZABLIŃSKA, J.C.L. – Ph.D. students, Department of Theory and General Norms of the Canon Law, Faculty of Canon Law at the Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw; ul. Długosza 5, 01-815 Warsaw, Poland; e-mail: paulina.szablinska@gmail.com